

Jeolojik Etkiler

Feyza ÖZGÜNDOĞDU
(Jenny BEAVAN)*

Seramik sanatı insanın varoluşundan beri köklü bir yere sahip olmuştur. Günümüzden 9000-10000 yıl önce, mezolitik avcı-toplayıcılar devamlı bir fiziksel ve sosyal değişim süreci geçirmekteydiler. Bu topluluklar, yaşamlarında kullanmak üzere hangi gereçleri üreteceklerine, hangi doğal kaynakları kullanacakları ve hangi sosyal ortaklıkları oluşturacaklarına dair kararlar vermekteydiler.

Bu yapılanma döneminde, insanoğlu sahip olduğu yaratıcılığı sayesinde, yaşamını, isteklerini, hayallerini ve çevresini algılayışını, kaya resimleri, taş heykeller ve kil figürinler ile betimlemiştir. O zamanlardan beri insanoğlu yabani doğayı kendi yararına kullanıp, kontrolü altına almaya çalışmaktadır.

'Anlama çabası', 'direnc', 'öfke ve kabullenme', teknik başarılarla ulaşma sürecinde yaşadığımız psikolojik deneyimlerdir. Maddesel ve ruhsal gizemin altında yatan kavramaya çabalamak, insanın doğasının ve yaşam döngüsünün bir gereğidir. Bu çaba, gerçek ve sağlam bir araştırmayı gerektirir.

Malzemeyi somut yararının ötesinde 'bir ifade aracı' olarak kullandığımız çağımızda ise, kendi aramızdaki ve yaşadığımız çevre ile olan ilişkimiz başlı başına bir konu olarak görülmektedir. Bu konu, sosyal sorumluluk ve kişisel yaratıcılık arasında yer alan bir karakter ile dikkat çeker. Nesne temelli yalın düşünceden, karşılıklı ilişkilerin incelenmesine doğru, değerlerin

* Ceramics Review, 179 Eylül/Ekim 1999

*Claudi Casanovas,
Çanak, 117x94 cm.*

zenginliğine dayanan devamlı bir gelişim her zaman olagelmıştır. Malzemeye dair bu süreç, düşünüp hissetmemizi, karşılık verip, çeşitli bakış açıları biçimlendirmemizi ve yeni estetik deneyimler yaratmamızı sağlayacak çeşitli soruları karşımıza çıkarır.

Sanatsal etkinliğin temelinde, doğaya yönelik güçlü bir kaygı daima varolmuştur. Bu yaratım süreci, oluşum, çürüme, hareket ve denge ile, sonuç

olarak enerjinin akışı ve bu gerçeklerin ilişkileri ile bağlantılıdır. Bilim adamları gibi sanatçılar da, çalışmalarında değişim, yapı ve fonksiyon gibi doğaya özgü ilişkiler ile ilgilenir. Bunun yanında sanatçının psikolojik ya da metafiziksel inceleme olarak nitelendirilebilecek eğilimleri de bulunabilir.

1950' lerde Joseph Beuys bilim, sanat, doğa ve toplumun karşılıklı etkileşim içinde birbirlerini etkileyen enerji alanları olduğu fikrini ortaya atmıştı. Bu alanların herhangi birinde olacak bir değişim, diğerlerini de etkileyebilmektedir.¹

Jeoloji bilimi, yeryüzünün tarihiyle ve onun sürekli değişimi ile ilgilenen bir alandır. Bu alan, yer kabuğundan ya da güneşten kaynaklanan güçlerin kaya kütleleri üzerindeki etkilerini inceler.

Jeolojik araştırmalar sırasında karşılaşılan kil yatakları, sunduğu mineralojik sonuçların ötesinde, yeni yaşam biçimlerinin oluşumu için fırsat anlamına gelir. Kilin çıkarılışı, temizlenişi ve kullanıma hazırlanışının hiç bir aşamasında herhangi bir yaşam biçiminin kendiliğinden oluşumundan bahsedilemez: Bu yaşam, hangi tür olursa olsun, bir dış güç tarafından biçimlendirilmeyi gerektirir.

Seramik sanatı tarihinde Peter Voulkos, kili işlevsel özelliğinden ayıran önemli bir karakterdir. Sanatçının çalışmaları, kilin ardında yatan güçlü jeolojik oluşumu hissettiren, kendine özgü doğal bir karakter taşır. Bu seramikler, geçmişi ve şu an yaşanan dünyayı anlatır. Voulkos' un yalınlığı seçmesi ve sınırlamalardan kaçınması sayesinde kilin yaratıcı ve aynı zamanda yok edici enerjisi çalışmalarında hissedilir.

İspanyol sanatçı Claudi Casanovas' ın seramikleri, Voulkos' un çalışmalarında hissedilen karakteristikleri taşır: Kilin pişirimine dek geçirdiği donma koşulları, erozyon ve çözülme gibi jeolojik yolculuk, bu çalışmalarda yansımaya devam eder. Casanovas, kullandığı bünyeye, piştiğinde yanıp yok olacak maddeler katar ve farklı kil türlerini katmanlar halinde uygular. Böylece çalışmalarında doğal jeolojik oluşumlara benzer etkiler gözlenir. Sanat-

¹ 'How to explain Joseph Beuys to Peter Fuller', Robert Lamb, Modern Painters

Yoki Akiyama,
"Border System II 1998,
117X172X361 cm.

çı kilin, madde ve yaşam döngüsünün bir parçası olduğunu hissettirmek için doğaçlama olarak çalışmayı seçmiştir.

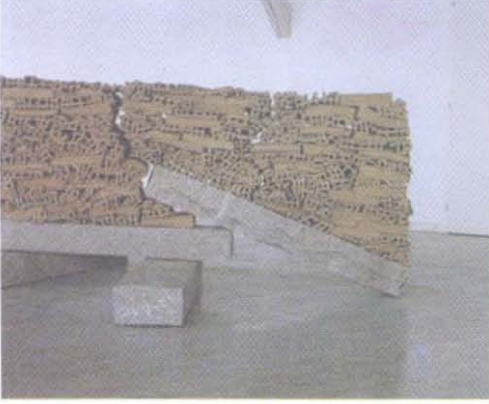
Casanovas çalışmalarında üsluplaşmaktan kaçınır. Ryoji Koje bu konuda şöyle diyor: "Bir tarzı tamamı ile takip etmek, kişiyi tekrara götürür, bu ise seramik dilinden uzak bir tavidir"²

Japon heykел sanatçısı Yo Akiyama' nın çalışmalarında da, Casanovas' nın tavrına benzer bir arayış kendini gösterir. Akiyama, kil ile kişisel ilişkisinin özünü bulmak için, bir nesnenin kabuğunu soyar gibi bir yöntem ile çalışır, çocuksu bir sezgi ile çamura dokunur. Algılara dayalı bu biçimlendirme anlayışı, Akiyama' nın kil ile güçlü bir çağrışımı yakalamasını sağlamıştır. "Kili kullanarak biçimler oluşturmayı bırakıp, kilin kendi biçimi içinde yaratıcı bir başlangıç noktası bulmaya çalışıyorum" .

Akiyama, çalıştığı çamur kütlesinin yüzeyini alev ile kontrollü olarak kurutup ve oluşan kabuğun soyulabildiğini görmüştür: Bu yöntem, zihinde 'kilin derisinin' olduğu fikrini doğurmuştur. Bu işlem süreci, aynı zamanda kilin niteliğine özgü 'sürekli değişim ve oluşum' karakterini destekler: Yüzey, önce 'iç tabaka' iken, kabuğunun soyulması ile daha sonra 'dış yüzey' olur. Bu uyarlamalar metafiziksel bir yaklaşıma işaret eder: Sanatçının imgelemi bu aşamalarla giderek genişler. Biçimin iskelet yapısı fraktal (kendine benzer, (self-similar) Mandelbrot) olarak, yüzeyde görünenden, içeriye doğru devamlılık gösterir. Bu yapı, jeolojik yapılarda da olduğu gibi, çekirdekten itibaren sıkışarak oluşmuştur. Akiyama' nın yaratıcı tarzının temelinde yatan, yüzey ve iç yapı arasındaki bu ilişkilerdir.

Kilin oluşum süreci düşünüldüğünde, akla şu soru geliyor: Acaba kilin bu oluşum süreci mecazi olarak nasıl yansıtılabilir? Kil bunu sağlamak için ne kadar uygun bir malzemedir? Kilin samimi, kendine özgü niteliklerinin ve oluşum süreçlerinin çalışmalara yansması, kilin geçmişinden sızan özellikleri sezebilecek sanatçının duyarlılığına bağlıdır." Biz insanlar, biçimlerin benzerliklerini farkedip, düşünce ve duygularımızla bu ilişkileri birleştirebi-

2 Claudi Casanovas, Galerie Besson Catalogue, Tony Birks

Jacques Kaufmann
"Tectonique"
Granit ve Tuğla, 1996,
70x120 cm.

len ve aynı zamanda bu yetinin farkında olan tek canlı türüyüzdür. Bu, tasarlayabilme yeteneğimizin bir sonucudur" (Dawkins, Unweaving the Jacques Kaufmann' a göre "İmgelem (imagination) malzemenin kendi niteliklerinin ve şiirsel enerjisinin belirmesinden kaynaklanır" Kaufmann' ın çalışmasında 'süreç ve değişim ilkesi' vardır. Sanatçının uygulamaları, doğanın gerçeklerine bağlı olarak , yalın bir nitelik taşır. Çalışma, kilin önerilerine her zaman açıktır. Biçim, enerji etkileşimleri sırasında oluşurken, malzeme de yeni anlamlar kazanmaya başlar.

Kaufman' ın çalışma süreci belirli psikolojik evreleri içerir: Öncelikle, tasarımın serbestçe ortaya çıkacağı rahatlama evresi vardır. Ardından bilinçaltının belirlediği, malzeme ve işlemleri bir araya getirme aşaması yaşanır. Fikir zeliştirme etkinliğiyle bilinçaltı belirmeye başlar. Doğal malzemelerin oluştuğu geniş bir çevrede Kauffman kerpiç, kil, tuğla ve taşı kullanmayı tercih ederek bu malzemelerin doğal karakterlerine, metaforik benzerliklerine, insanın kökenlerinin ve jeolojik süreçlerinin ilişkisi konusuna göndermede bulunur.

Malzeme ve oluşum süreçlerine yönelik benzer bir yaklaşım, Bingül Başarır'ın, bu anlam dağarcığının kökenlerini ve geleneklerini incelemesiyle çeşitlenir. Özellikle linyit yapılarının doku özelliklerinden etkilenen sanatçı bu konuyla ilgili uzun araştırmalara girişmiştir.

Linyit; kömürün oluşma sürecinde, bataklık bitkilerinin birikintilerinin, çürüme, yoğunlaşma ve tekrar yapılmasıyla oluşur. Maddenin çürüme, bozulma, hareket, yerleşme ve yeniden biçimlendirme gibi dönüşümlerini inceleyen sanatçı, linyit, volkanik taş, kil ve cam gibi doğanın 'çöp ürünlerini' seramik teknikleri ile yeni yapılar içinde dirilterek bir araya getirir. Çamur bünyeye katılan linyit, pişirim işlemiyle değişime maruz bırakılır: Linyitin metal içeriği nedeniyle yol açabileceği doku ve biçim kaybı olasılıklarının kontrolü için testler yapılır.

Sanatçı bu uygulamalar ile, çamurun ve kömürün hikayesini taşıyan dağılmış tüm parçaları, yeni bir malzemede toplar, bu malzemeler, birleşik ve birbirleriyle ilişkili bir işlem dizisi haline gelirler.

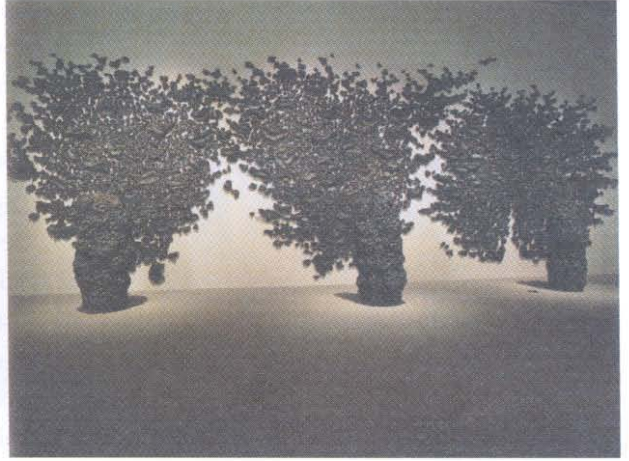
Japon seramikçi Satoru Hoshino, duyularımızı uyarmak için sezgilerimizi serbest bırakmadıkça hiçbir şeyi kavrayamayacağımıza inanarak, çalışmalarında malzemeleri ve işlemleri kullanışı bo-

Bingül Başarır,
"Pişmiş Linyit"
Kömürü ve Seramik

yunca, sezgisel ve değişken bir tavırla, kimlik ve mekanın ilişkilerini anlatır.

Algı, dūřünceleri aşıp değiştirerek eyleme geçirmeye dayanan, kendi etkimizle bağlantı kurarak dış gerçekliğin kavranmasına dōnük bir iletişimdir. Bu senkronize gōrüntüler, sanatçıdan kaynaklanıp izleyicinin bilincinde ve hafızasında beliren ifadelerdir. Hoshino' nun ifadesi ile: "Bir mekanın enerjisi ancak orada bulunarak ve o mekanla doğrudan bağlantı kurularak hissedilebilir. Sanatçı mekanı ile bir yakınlık ve ortaklık hissetmediği sūrece hiçbir Őey gōrünür kılınamaz ya da yapılandırılmaz 'Mekana hakim olmak' ile kastedilen budur".

Satoru Hoshino 'Ancient Wood-Land VII'
390x1075x170 cm.,
1998 (Fot. Shinji Murakami)

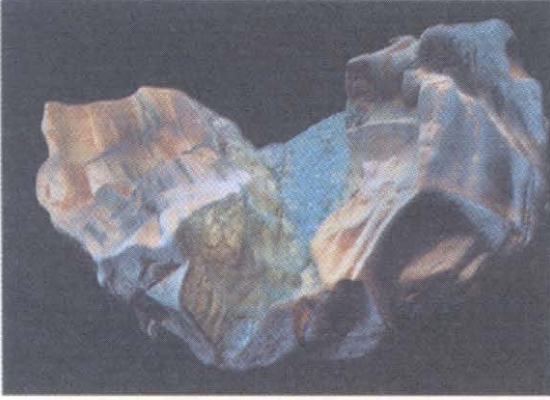
Hoshino 'elleri ile dūřünürken', fiziksel ve ruhsal duyularını çalışmasına iletir, dokunma duyusuyla kendine özgü bir yaklaşım geliştirir. İnsan bedeni, en önemli sinyalleri ileten bir araç ve geçici bir kabuktur. Bu, malzeme ile ilişi içinde iken bedeninin ve zihninin simbiosis halinde olmasıdır. Sanatçının seçtiği yaratıcı işlem sūreci, kişiye özgürlüğe taşır ve bireyin varlığını diğer bireyden en açık Őekilde ayırır. Bu nedenle yaratım sūreci boyunca aranması gereken en önemli uyarıcı, sanatçının bilincinin, dūřüncelerinin, duygularının ve evreninin bulunduğu konsantrasyon durumudur.

Hoshino' nun varoluşa dair inancı Őöyledir: "Tüm yaşamın bir parçası olduğumuz bilincine vardığımızda, toprağa, havaya, suya, güneş işiğına ve canlıların tüm çeşidine organik olarak bağlı hale geliriz. Bu bilinç noktasındayken, sanatsal yaratım etkinliğinin doğayla karşılıklı ilişi içinde faal bir bağlantı kurmak anlamına geldiği sōylenebilir. Sanatçı, yaşam gücü ile yeryüzü arasında bir bağlantı rolünde, çalışmaların özündeki güçlü, primitif enerjileri ve mekanları keşfeder.

Psikolojik ve teknik kaynakları koordine ederek, hayalgücü ve nesne arasında bir iletişim yaratılabilir. Bōylece dūřünceден somut ifadeye ve tekrar dūřünceye doğru devamlı bir sūre sağlanabilir. Duyularımız nesnelere bedenimizin aracılığıyla sorgular, bu diyalogda duyularımız ve sezgilerimizin karşısında doğanın bütünü yer alır.

"...Ayrıcalıklı olalım ya da olmayalım, bireyler olarak özel varlıklarız. Dahası, bizlere gözlerimizin neden açık olduğu ve neden görebildiğimizizi anlama fırsatı bahşedilmiştir, kapanana dek, kısa bir zaman için ve daima" (Richard Dawkins, Unweaving the Rainbow).

Zengin kaynaklara sahip doęa, sunduęu anlam dūnyasında olduęu

*Jenny Beavan, Wadi,
Negev Desert* 1998
Kum ve Cam. 37x56 cm.*

yöresel bir dildir ve henüz çözülmemiş bir alandır.

cömerttir. Araştırma ve denemeler yapılarak, sonuçları karşılaştırıp değerlendirerek benzerlikler keşfedilebilir, kilin potansiyelinden ve gücünden daha derin anlamlar çıkarılabilir.

Diğer doğal malzemelerin yanında yaşamaya devam eden bir malzeme olarak kil, geleneksel işlemler ve yeni bakış açıları ile kendine özgü niteliklerini sergileyebilir.

Seramik, hayal gücünü uyaran, yeni araştırmalara her zaman açık, küresel dünyada